

Journal of Awareness

Cilt / Volume 4, Sayı / Issue 2, 2019, pp. 249-266

E - ISSN: 2149-6544

URL: <http://www.ratingacademy.com.tr/ojs/index.php/joa>

DOI: <https://doi.org/10.26809/joa.4.019>

Araştırma Makalesi / Research Article

SULTAN VELED DİVÂNİ'NDA BULUNAN MUVAŞŞAHLAR

THE MUWASHSHAHS (ACROSTIC POEMS) IN SULTAN WALAD'S DIWAN

Şadi AYDIN *

* Doç. Dr., Araştırmacı-Yazar, TÜRKİYE, E-mail: tayyaraydin@yahoo.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5953-4187>

Geliş Tarihi: 14 Şubat 2019; Kabul Tarihi: 19 Nisan 2019

Received: 14 February 2019; Accepted: 19 April 2019

ÖZET

Sultan Veled yaşadığı devrin büyük entelektüel şahsiyetlerinden birisidir. Babasının mirasını fevkalade bir şekilde değerlendirmiş ve mükemmel teşkilatçılığı vasıtasıyla bu mirası günümüze kadar ulaştırmıştır. Onun entelektüel şahsiyetinin mühim bir bölümünü şiire olan ilgisi ve şairliği tamamlamaktadır. Dört dilde -Farsça, Türkçe, Arapça ve Rumca- ortaya harika manzumeler koyan Sultan Veled'in tıpkı babası gibi Anadolu'da gelişen Türk edebiyatına katkısı her yönüyle muazzamdır. Klasik şiirin hemen hemen bütün tür ve şekilleriyle divânını süsleyen Sultan Veled, muvaşşah türünü de kullanarak bu türün Anadolu'daki ilk örneklerini vermiştir. Divânda bulunan muvaşşah kasideler; Alemeddin Kayser, Mecdeddin Ali bin Muhammed, Şerefeddin İbn-i Hatredin, Tâceddin Hüseyin ve Ekmeleddin Müeyyed Nahcivanî hakkındadır.

Anahtar Kelimeler: Sultan Veled, Mevlevilik, Divân Edebiyatı, Şiir, Muvaşşah.

ABSTRACT

Sultan Walad is one of the great intellectual figures of his era. He has considered his father's legacy in an outstanding way and has conveyed this legacy to the present day through his excellent organization. His interest in poetry and his poetry as a poet complements an important part of his intellectual personality. The great contribution of Sultan Walad in four languages -Persian, Turkish, Arabic and Greek- like his father, is enormous in every aspect of his developing Turkish literature. Sultan Walad, who adorned his diwan with almost all the forms and shapes of classical poetry, also by using the muwashshah (acrostic) species gave the first examples of this species in Anatolia. The muwashshah (acrostic) odes in diwan are about; Alamaddin Kaysar, Majdaddin Ali bin Mohammad, Sharafaddin Ibn-i Hateraddin, Tajaddin Hosayn and Akmaladdin Moayyad Nahjevani.

Keywords: Sultan Walad, Mavnavi Order, Ottoman Literature, Poetry, Muwashshah (Acrostic)

1. GİRİŞ

Muhammed Bahâeddin Sultan Veled, 25 Rebiülahir 623/26 Nisan 1226 tarihinde Karaman/Larende'de dünyaya geldi. Hz. Mevlânâ'nın büyük oğludur. Mevlevîlikte yedi kutup olarak anılan -Sultanü'l-ulema Bahâeddin Veled, Seyyid Burhaneddin-i Muhakkık-i Tirmizî, Mevlânâ Celaleddin-i Rumî, Şemseddin-i Tebrizî, Şeyh Selahaddin-i Zerkub, Çelebi Hüsameddin, Şeyh Kerimüddin, Sultan Veled- yüce velilerin sonuncusudur. Şeyh Kerimüddin'in vefatından sonra posta geçerek irşat faaliyetlerine başladı ve Anadolu'nun çok farklı coğrafyalarına müritlerini gönderdi. Babasının fikir ve düşüncelerini, Feridun Nafiz Uzluk'un tabiriyle "Mevlânâ'nın akval ve efalini" sistemli bir hale getirerek Harezmi, Belh ve Horasan'dan kopan bu sesi bütün dünyaya ulaştırma gayretinde oldu ve Mevlevîliğe en büyük hizmeti yaptı. Uzun bir ömür süren ve Mevlevîliğe kurumsal bir hüviyet kazandıran Sultan Veled h. 712/1312 tarihinde vefat etti ve yerine oğlu Ulu Arif Çelebi posta oturdu.

Veled mahlasını ihtiyar eden Sultan Veled oldukça velud bir şairdir. Mesnevi nazım şekli ile kaleme aldığı İbtidâ-nâme, Rebâb-nâme, İntihâ-nâme'nin yanında mensur olarak yazılan Maârif'i de Hz. Mevlânâ'nın eserlerinin adeta tetimmesi kabilindedir. Dört dilde - Farsça, Türkçe, Arapça ve Rumca- manzumeler ihtiva eden divân, Sultan Veled'in ilmî, fikrî, edebî ve entelektüel şahsiyetinin genişliğini ortaya koyan mühim bir eserdir. Divân yaklaşık 13.000 beyit ve arûzun 31 bahrinde tasnif edilmiştir. Kaside, gazel, terci-i bend, terki-i bend ve rubâilerden müteşekkildir. Klâsik Türk edebiyatının kuruluş aşamasında, Anadolu'da şiir dili Farsça'dır. Bununla birlikte nazım şekilleri ve türleri bakımından Türk şiirine örneklik eden ilk eserler Mevlânâ Celaleddin-i Rumî'nin yapıtları ve sonrasında da oğlu Sultan Veled'in eserleridir. Hemen hemen bütün nazım şekli ve türlerinde tam ve mükemmel eserler veren bu iki şair, şekil ve tür açısından Anadolu klâsik Türk edebiyatının da banileri sayılabilirler. Sultan Veled'in Divânı oldukça zengin bir eserdir. Sultan Veled'in kaside ve gazellerinin önemli bir kısmı didaktiktir. Bu manzumelerde müritlerine tekke, tarikat ve tasavvuf erkânını talim eder. (Aydın ve Musiç, 2015: 7-8) Sultan Veled Divânı'nda beş adet Farsça muvaşşah kaside bulunmaktadır. Muvaşşah türü Anadolu'da ilk defa kendisi tarafından kullanılmıştır. İşte bu muvaşşah kasideler bu makalenin içeriğini teşkil eder.

2. MUVAŞŞAH'IN TANIMI VE EDEBİYATTAKİ YERİ

Muvaşşahın günümüzde akrostiş şeklinde ifade edilmesinden dolayı sadece mısra başlarındaki harflerden isim çıkarma sanatı olarak algılandığı malumdur. Hâlbuki divân şiirindeki muvaşşah örneklerinde sadece mısraların ilk harflerinden değil mısranın ortasında ve sonunda yer alan harflerden de faydalanılmıştır. Şairlerimizin, muvaşşah yoluyla unvan, duâ ifadesi hatta bazen bir mısra veya beyit meydana getirdikleri gibi bu hüneri tarih düşürmede de kullandıkları görülmektedir. Bu bakımdan muvaşşahların farklı muhtevalara sahip olduğunu ifade etmeliyiz. Batı edebiyatlarında acrostiche, akrostichon, akrostic gibi kelimelerle karşılanan muvaşşah, Batı tesirindeki Türk edebiyatıyla birlikte akrostiş olarak dilimize girmiştir. Muvaşşaha göre daha dar bir anlam içeren akrostiş, manzumelerin mısralarının baş taraflarında gizlenen ifadeleri karşılayacak şekilde kullanılmaktadır. Buna karşılık divân şiirindeki muvaşşah örneklerinde, sadece mısraların ilk harflerinden değil mısranın ortasında veya sonunda yer alan harflerden de bir ifade veya isim gizleme yoluna gidilmiştir. Bu uygulama Batı edebiyatlarında farklı bir şekilde isimlendirilmiştir. Akrostiş mısranın ortasında olursa mezoştış, sonunda yapıldığında ise teleştış adını almaktadır. Kısacası muvaşşahı, Batı edebiyatlarında akrostiş, mezoştış ve teleştış gibi farklı isimlerle ifade edilen uygulamaların genel adı olarak nitelendirmek mümkündür. (Yekbaş, 2012: 2651-53)

Muvaşşah, mısralarının ilk harfleri baştan sona doğru okunduğunda bir şahıs ismi çıkan şiire denir. Bu tarz şiir yazmaya *tevşih* denir. Bu terim bu anlamıyla Türk edebiyatına İran kaynaklarından girmiştir. Klasik belâgat kitaplarında tevşih, çoğu zaman irsâd için kullanılmış,

bazen de iki kafiyeli bir şiirin kafiyenin yardımıyla iki farklı vezinde okunabilmesine ad olarak verilmiştir. Bu hünerin Arapça kaynaklardaki adı *tatrîz*'dir. (Saraç, 2007: 307) [Bu söz sanatına,] eski Yunan ve Lâtin edebiyatlarında başvurulmuştur. Divân şiirimizde ve halk edebiyatımızda bu yolda yazılmış şiir ve destanlar bulunmaktadır. Yeni edebiyatımızda daha çok Cumhuriyetin ilk yıllarında özenti mahsulü şiirlerde görülmüştür. (Kocakaplan, 1992: 19) Divân şiirinde akrostişe muvaşşah adı verilir. İstihrac da denir. Beyitlerin birinci dizeleri Arap alfabesindeki sırayı izleyecek düzende yazılmış akrostişler de vardır. (Dilçin, 1997: 493) Elifnâmeler [de] günümüzde akrostiş diye anılan, mısraların ilk harfleri yukarıdan aşağıya okunduğunda bir isim çıkan muvaşşah sanatının ürünüdür. (Öztoprak, 2006: 136) Divân edebiyatının karakteristik özelliklerinden biri de şairlerin geleneksel bir edebî daire içinde orijinal bakış açısı yakalama amacı gütmeleridir. Bu arayış şairlerin her türlü sanatsal unsuru kullanarak kişisel bir şiir anlayışı oluşturmalarını sağlamıştır. Anlatımların çok daha çekici hale getirilmesinin bir yolu da harflerin hem şekil hem de anlam bakımından imge olarak kullanılmasıdır. Lebdeğmez, muvaşşah, mühmel, mucem, hayfa, rakta gibi harf temelli söz sanatları, harflerin şekillerine göre benzetmeler yapılması ve ebced hesabı ile ilgili unsurlar harflerle ilgili hususiyetlerden yalnızca birkaçıdır. (Taşkesenlioğlu, 2017: 160) Divân şairleri Arap alfabesindeki harfleri pek çok şey için benzetme unsuru olarak kullanmış, harflere farklı anlamlar yüklemiş ve kökeni yüzyıllar öncesine dayanan bir sistemle harflerle sayılar arasında ilgi kurmuşlardır. Divân şairi, şiirin görünen anlamını bir de harf ve kelime oyunuyla zenginleştirerek bir sanat gösterisine dönüştürmüştür. (Kaya, 2013: 71) Ancak Turgut Karabey, muvaşşahı klasik şiirin hem şeklinde hem de kelime yapısında görülen “sapma” olarak değerlendirir. (Karabey, 2007: 17)

Muvaşşah (akrostiş) sanatının edebiyatta şiirlerde kullanılması yaygın bir şekilde görülse de münferid bazı örneklerinin dışında nesirlerde yaygın değildir. Ancak çok farklı bazı örneklere de rastlamak mümkündür. Mesela, Bâharzî'nin hadis-i şeriflerle (kırk hadis) yaptığı muvaşşah oldukça ilginç ve güzeldir. (Erkaya, 2018: 825-71) Muvaşşah manzumelerde şairler genellikle şiirlerinin akrostişli olduğunu ima etmekle beraber bunun geçerli olmadığı örnekler de vardır. Özellikle günümüzde yazılan akrostişli şiirlerde bu hususun ihmal edildiği görülmektedir. Doğu ve batı edebiyatları şiirin akrostişli olduğunu farklı tavırlarla belirtir; Fars edebiyatı geleneğinde ve bizdeki bazı örneklerde ya manzumenin başlığına ya da son mısralarına yerleştirilen bir tevşih veya muvaşşah kaydı şiirin akrostişli olduğunu gösterir. Batı edebiyatında ise bizdeki bazı örneklerde olduğu gibi şair manzumenin son mısralarında “ilk kelimeleri okuyunuz, ilk harflere bak”, gibi açıklamalarıyla şiirin akrostişli olduğunu belirtir. (Tavukçu, 2008: 222) Orhan Kemal Tavukçu “Muvaşşah (Akrostiş)” makalesinde, Türk Edebiyatı'nda tespit edilen ilk muvaşşah manzumenin 1436-37 yılında Ömer bin Mezid tarafından tanzim edilen Mecmuatü'n-Nezair'de bulunan ve Germiyanlı Ahmedî'ye nazire olarak Dilşad Ömer adlı bir şairin kaleme aldığı on beyitlik bir nazım olduğunu söyler. (Tavukçu, 2008: 227) Bu manzume Anadolu'da gelişen Türk edebiyatı'nın ilk muvaşşah manzumesi olabilir, lakin dili her ne kadar Farsça olsa da Anadolu'da yazılan ilk muvaşşah örnekleri Sultan Veled'in manzumeleridir. Ayrıca Tavukçu aynı makalesinde Fars edebiyatı'nda ilk muvaşşah şiir kaleme alan şairin Reşidüddin-i Vatvat olduğunu belirtir. Ancak Vatvat için verilen doğum ve ölüm tarihleri maddi hata içermektedir. Bu maddi hataya binaen Fars Edebiyatı'nda ilk muvaşşah örneğinin 14. yüzyılda görüldüğü bilgisinin düzeltilmesi gerekir. Zira Reşidüddin-i Vatvat, eldeki mevcut bilgilere göre 11. asrın sonlarına doğru dünyaya gelmiş ve 12. asrı idrak etmiştir.

3. SULTAN VELED DİVÂNI'NDA BULUNAN MUVAŞŞAHLAR

Veled divânında beş adet muvaşşah kaside bulunmaktadır. Bu kasideler Farsça olarak nazmedilmiştir. Kasideler sırasıyla; Emir Alededdin Kayser, Meceddin Ali bin Muhammed,

Şerefeddin İbn-i Hatireddin, Tâceddin Hüseyin ve Ekmeleddin Müeyyed Nahcivanî adına yazılmıştır.

Alemeddin Kayser adına yazılan kaside 29 beyittir. Sultan Veled, 19. beyitte; “Her satırın başındaki harfi seç, ondan emir ve sultanımızın lakap ve namını oku” diyerek okuyucuyu uyarır. Alemeddin Kayser, kaynaklara göre; I. İzzeddin Keykavus’un Halep seferi esnasında Haleb’e tâbi Derbasâk Emiri iken Sultan’a itaatini arz ederek hizmetine girmiş (1218) ve “Cimri İsyanı”nın (1279) bastırılmasında önemli rol oynamıştır. Eflakî’ye göre Alemeddin Kayser Mevlânâ’nın dostları arasında önemli bir yere sahiptir ve Mevlânâ’nın türbesi de yine kendisi tarafında inşa ettirilmiştir. (Keskin, 1996: 221-22) III. Keyhüsrev dönemi devlet adamlarından olan Alameddin Kayser uzun süre Kayseri’de görev yapmış ve vakıflar kurmuştur. (Çayırdağ, 1997: 227) Sultan Veled bu muvaşşah kasideyi 1284 yılında öldürülen Alemeddin Kayser’e ithafen yazmıştır.

Kaside:

عنایتت ز خدا باد ای امیر صفا
 لقای دوست میسر بخواب و بیداری
 مدام شوق کشیده ز دست ساقی روح
 اسیر و بسته بحبالت گلوی نفس دنی
 لجاج بسته تو با نفس خود ز غایت عشق
 درون خانه دل را ز دیو کرده تهی
 یقین عقل من اینست کآن مقام ترا
 نمی گذارد غیرت که شرح این گویم
 قلم بدست خدا بود و هم بدست ویست
 یکی طرف بنویسد غراب و صورت بوم
 صواب باشد هر دو چو نسبتش بویست
 رفیق عقل و نظر گر شوی بدانی این
 چنانکه ذات یکی شخص کو بود نقاشی
 ز خوب و زشت تواند نگاشت بر کاغذ
 ز دم و مدح که بر نقش نیک و بد سازد
 بلی چو نقش بدی را کنند هجو بجد
 بدان حقیقت کاین نیک و بد بسوی شماس
 سبب چه بود که گفتم من این قصیده نغز
 ز سطر اول هر بیت بر گزین حرفی
 بزرگوار یگانه امیر پاک درون
 عدوی او چو زمین بی درنگ پست شود
 چو تیغ را ز میان بر کشد بروی عدو
 چو نیزه بر سر گوش کمیت راست کند
 چه گویمش که بمعنی دو صد هزار بود
 امیر هر دو جهانست و خاص حضرت حق
 ز لطف محض سرشته است مرو را ایزد
 غلام و چاکر و حاشیت است ازو خشنود
 ز خلق خوب که دارد ورا وضع و شریف
 ربود بهر سخایش دل ولد کلی

هماره در شب و در روز و در خلا و ملا
 طریق راست گرفته بعون و جذب خدا
 میان روضه ارواح و گلستان رضا
 بر اسب عشق سواره دوان بسوی علا
 بکرده ترک زمین و گرفته راه سما
 که تا شود چو ملک سینه پر ز نور صفا
 شود میسر و حاصل هلا تو جهد نما
 که نیست لایق خورشید دیده اعمی
 چنانکه خواهد سازد هم از صواب و خطا
 یکی طرف بنگارد هزار باز و هما
 ز قدرتست که بنمود هر دو گون بشما
 که سوی او همه نیکست و سوی تست هبا
 کند چو خواهد دیو و فرشته ئی هر جا
 پس او بصنعت خود فرد باشد و والا
 برو نیاید نقصی جز آفرین بسزا
 شود شکور که گشتست صنعتم پیدا
 و گرنه سوی خدا قدرتست بر اشیا
 بگویمت که بدانی بدار گوش هلا
 بخوان از آن لقب و نام میر و سرور ما
 که مثل او نبود یک سوار درهیجا
 بجنگ چونکه برد گرز آهنین بالا
 قفای خویش نماید رستمان زوغا
 اگرچه کوه بود همچو که رود از جا
 بصورت ار بوغا حمله ئی کند تنها
 که نیست از نظر و لطف کردگار جدا
 شود حقیقت چون بنگری در آن سیما
 فقیر و عالم و حافظ ز جود او بنوا
 بهر طرف که رود ذکز او کنند دعا
 اگرچه گوهر پاکش نداشت هیچ بها

Alemeddin Kayser için yazılmış muvaşşah kasidenin tercümesi:

Ey safa emiri, inayetin Allah'tan olsun, gece ve gündüz, daima her yerde
Uykuda ve uyanıklıkta dostun yüzünü görmek müyesser olsun, Allah'ın cezbe ve
yardımıyla doğru yolu bulasın
Rıza gülistânı ve ruhlar bahçesinde, daima ruh sakîsinin elinden şevk kadehini al
Alçak nefsin boğazı senin elindeki iple esir ve bağlı olsun, aşk atının üzerinde koşturarak
yücelere var
Aşkın gayretinden kendi nefsinle inatlaşasın, yeryüzünü terk edip gökyüzünün yolunu
tutasın
Gönül evinin içini şeytanlardan temizle, tâ ki sine melek gibi safa nuruyla dolsun
Aklım kesin olarak şunu der: O makam sana müyesser olur ancak dikkatli ve gayretli ol
Kıskançlık bunu şerh etmeme izin vermiyor, zira ki körün gözü güneşi görmeye layık
değil
Kalem Allah'ın elindeydi ve hala onun elinde, istediği gibi yapar, doğruyu da yanlış da
yaratan odur
Birisi bir tarafa karga ve baykuş sureti yapsın, diğeri öbür tarafa bülbül, şahin ve hüma
resmi çizsin
Her ikisi de doğrudur zira onlar O'na aittir, bu her iki türü size göstermesi onun
büyüklüğündendir
Eğer aklın ve nazarın dostu olursan bunu bil ki, onun yanında her şey iyidir ve senin
yanında kıymetsizdir
Tıpkı ressam olan birisi gibi ki, istediği yere şeytan istediği yere melek resmi yapar
Kâğıt üzerine güzel ya da çirkin şeyi çizebilir, öyleyse bu, o kimsenin kendi sanatıyla
ilgilidir
İyi ve kötünün üzerine söylenen yergi ve övgüler ressama bir eksiklik vermez, ona ancak
âferin yakışır
Kötü tasviri ciddiyetle hicvettiklerinde, ressam sanatı ortaya çıktığı için şükreder
Bu hakikati bil ki; iyilik ve kötülük sizin tarafınızdadır, yoksa Allah'ın kudreti her şeye
yeter
Benim bu güzel kasideyi söylememdeki sebep nedir? Söyleyeyim de bil, aç kulaklarını
haydi
Her satırın başındaki harfi seç, ondan emir ve sultanımızın lakap ve nâmını oku
Pak gönüllü emir ve zamanın yegâne büyüğü, ki hiçbir yerde onun gibi bir süvari
bulunmaz
Demir gürzünü savaşta yukarı kaldırdığında, onun düşmanı yer gibi hemen aşağılık
olsun
Kılıcı kınından çıkarıp düşmana salladığında, savaşta Rüstemler geri döner kaçarlar
Eğer mızrağını sana doğrultursa, dağ dahi olsa kuru ot gibi yerinden kopar
Ne diyeyim? Kendisi tek başına hamle yapsa, sanırsın ki iki yüz bin kişi saldırır

Her iki cihânın emiridir ve Allah'ın has kuludur, Allah'ın lütuf ve nazarından uzak değildir

Allah onu mutlak lütfundan yaratmıştır, onun simasına baktığında hakikati görürsün

Köle, hizmetçi ve fakirler ondan hoşnuttur, derviş, âlim ve hafızlar onun keremiyle dolmuştur

Alçak gönlü ve şerefi onun iyi tabiatındandır, her nereye giderse onu anar ve ona dua ederler

Eğer onun pak cevheri kıymetsiz de olsa, onun cömertlik deryası Veled'in gönlünü çaldı (Aydın ve Musiç, 2015: 262-65)

Mecdeddin Ali bin Muhammed'e ithaf edilen kaside toplam 23 beyittir. 20 ve 21. beyitlerde Sultan Veled: “Bu kasidede başından beri her beytin başındaki harfe bak ve oku, o harflerden onun isim ve lakabı ortaya çıkar, bil ki onun yüceliğini Kâbe gibi ararım” der.

Mecdeddin Ali bin Muhammed Hasan, Muîneddin Süleyman Pervâne'nin damadı ve Mevlâna'nın mürididir. Erzincanlıdır. IV. Kılıç Arslan döneminde (646-664/1249-1266) müstevfilik görevine atanmış; III. Gıyâseddin Keyhüsrev döneminde (664-682/1266-1284) Muîneddin Pervâne tarafından Sahip Ata Fahreddin'in yerine vezirliğe getirilmiş; ancak Sahip Ata Fahreddin'in Moğol hükümdarı tarafından görevine iade edilmesi üzerine Mecdeddin Atabek'e daha küçük bir memuriyet addedildiği için, eski görevi olan müstevfiliğe dönmesi uygun görülmeyip atabeklik verilmiştir. Mecdeddin Ali, Hatîroğulları isyanında (675/1277) elinde fazla bir kuvvet bulunmadığından bir şey yapamamış, öldürülmek üzereyken emirlerin verdiği mal ve hediyeler sayesinde kurtulabilmiştir. Bir ara Moğol hükümdarı Abaka Han'ın yanına gitmiş; kayın babası Muîneddin Süleyman Pervâne'nin öldürülmesinden sonra, Abaka Han'ın yanından dönerken Sivas'ta hastalanmış ve 676 (1277) yılında orada ölmüştür. Kaynaklar, onun çok iyi hesap bildiğinden, güzel yazı yazdığından, şiir söylediğinden, Arapça ve Farsça bildiğinden ve son derece hayırsever olduğundan söz eder. Künyesi Ebü'l-Mehâmid'dir. (Değirmençay, 2014: 27)

Kaside:

بقای عمر ترا از خدای خواهانم
مثال نره از آن آفتاب گردانم
که بر براق محبت درو بسیرانیم
حیات جسم ز روح و حیات هر جانم
کت از حیات و دم مستعار برهانم
نهان بشو ز نظرها که سخت پنهانم
شود میسر و حاصل ترا ز یزدانم
هزار گونه گره حل شود همی دانم
از آن نسیم بگوید چه خوش گلستانم
اگر ترا نه ملک دیده ام نه انسانم
چه گوهری عجب ای آفتاب رخشانم
خوش از خلوص عقیدت دعوات گویانم
از آنچه می بنمایم هزار چندانم
خیال خوب ترا در بصر نگهبانم
بر آن خصال حمیده مدام حیرانم
گرانبهایم مفروش بیش ارزانم
از آن جناب کزو زنده است ایمانم
سزد که شرح کنم رمز این به اخوانم
که هست سیرت نیکش بهینه برهانم
حروف او بنگر یک بیک چو بر خوانم
بدانکه حضرت او را چو کعبه جویانم
بدست دایم از جان ولی احسانم
قرین بخت هماره بفضل رحمانم

منم منم که ترا خاص بنده فرمانم
جناب حضرت حق را گزیده ام دیرست
درون سینه من عرصه ایست بی غایت
از آن جناب حقیقی ندا همی آید
لجام لطف و شهنشاهیم بگیر و بزار
دوانه شو بسوی بیسویی ز راه درون
یقین عقل من اینست کاین طریق گزین
نسیم صیح عنایت هماره بر تو وزد
عجب نباشد اگر خارهای مشکل دل
لجوج سخت عظیمی ولیک در ره دین
یمی بفضل و سخاوت بهر هنر منسوب
بمن نگر که شب و روز آشکار و نهان
نخواهم از تو بجز آنکه این یقین دانی
مقام کرده در دل نشسته در دیده
حسیب عصر و نسیمی و در هنر فردی
مرا هلا تو ز ابنای این جهان مشمر
دوام دولت و اقبال تو همی خواهم
تمام گشت مدیحی که بود مقصد من
دعا و مدح امیربست این قصیده نو
درین قصیده ز آغاز هر سر بیتی
چو ضبط گردد از آن حرفهات نام و لقب
مرا مراد ازین مدح او بود که همی
که باد سایه او در جهان فزون ز عدد

(Divân-ı Sultan Veled, 1338: 479)

Mecdeddin Ali bin Muhammed için yazılmış muvaşşah kasidenin tercümesi:

Senin has emir alan kulun benim benim, sana Allah'tan ebedi ömür isteyen benim
Çok eskiden beri Hak Teâla hazretlerini seçmişim, o güneşten zerre gibi dönmekteyim
Sinemin içinde sınırsız bir yer var, ki onda muhabbet Burağı'nın üzerinde yolcuuyum
O hakiki yücelikten daima nida yükselmekte, cismin hayatı ruhtan ve ben her canın hayatım

Lütuf ve padişahlık gemini al ve inleyerek benden iste ki seni hayat ve gayri hakikilikten kurtarayım

İç yoluyla yönsüzlük tarafına koşar ol, nazarlardan saklan ki çok gizliyim

Şundan şüphem yok ki bu seçkin yol, Allah tarafından sana müyesser ve hâsil olur

Daima inayet sabahının rüzgârı senin üzerine essin, böylece bilirim ki binlerce düğüm çözümlür

Eğer gönlün zor dikenleri, o rüzgârı hissederse, biz ne kadar güzel gül bahçeleriyiz, der Oldukça inatçısın ancak din yolunda seni melek olarak görmezsem insan değilim

Fazilet ve cömertlikte deryasın, her türlü hünerin var, ey parlak güneşim, sen nasıl bir cevhersin?

Bana bak ki gece gündüz, gizli ve açık, ihlasla ve hoşça sana dua etmekteyim

Senden başka bir şey istemem şunu kesinlikle bil ki, sana gösterdiğimden binlerce fazlasına sahibim

Gönlümde makamın var ve gözüme oturmuşsun, senin güzel hayaline gözümde muhafızım

Asrın büyüğü ve soylususun, hünerde teksin, o övülmüş tabiatına daima hayranım

Beni bu dünyanın çocuklarından sayma, ben oldukça kıymetliyim, beni ucuza satma

İmanımı canlı tutan O yüceler yücesinden, daima senin devlet ve ikbalini isterim

Maksadım olan medhiye tamam oldu, kardeşlerime bu remzi şerh etmem yaraşır

Bu yeni kaside bir emirin methi ve duasıdır, ki onun güzel tabiatı benim hoş sözlerimin kaynağıdır

Bu kasidede başından beri her beytin başındaki harfe bak ve oku

O harflerden onun isim ve lakabı ortaya çıkar, bil ki onun yüceliğini Kâbe gibi ararım

Benim bu övgüden maksadım, daima o benim candan veli nimetimdi

Onun gölgesi cihânda sayısızca olsun, Rahman'ın fazlıyla bahtı daima yaver olsun (Aydın ve Musiç, 2015: 300-302)

Şerefeddin İbn-i Hatireddin için yazılan bu muvaşşah kaside toplam 35 beyittir. Sultan Veled kasidenin 28 ve 29. beyitlerinde; “Eğer kimse bu mürettep nazmedilen beyitlerin kim için olduğunu anlamak isterse, bu şiirin beyitlerinin ilk harfini sayсын falan ibn-i falanın kim olduğunu görsün” der.

Hatiroğlu Şerefeddin, Selçuklu tarihinde “Hatiroğlu İsyanı” diye anılan ve amacı Mısır hükümdarı Baybars'a istinad ederek Moğolları Anadolu'dan çıkarmak olan hareketin lideridir. Hatır-ı Zencanî isminde bir zatın oğlu olan Şerefeddin Mesud, başlangıçta (1257-8) kardeşi Ziyaeddin Mahmut ile birlikte Pervâne'nin yanında münşi (kâtip) görevinde bulunuyordu. Onunla birlikte Rükneddin Kılıç Arslan IV'ü saltanata getirdikten sonra kendisine merkez beylerbeyi ve Niğde serleşkerliği verilmiştir. (1262) Etrafındaki kuvvetli orduyla bölgesinde huzuru sağlamışsa da kimi taşkınlıkları nedeniyle sultan ile arası açılmış ve bu anlaşmazlık sonunda Pervâne ile birleşerek sultanın öldürülmesine yardımcı olmuştur. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Beylerbeylik makamına getirilen Şerefeddin, Fahreddin Ali'nin görevinden uzaklaştırılmasında Pervâne'ye yardım etmiştir. Daha sonra Moğollara karşı açıkça cephe alınması hususunda Pervâne ile arası açılan Şerefeddin, Pervâne'nin Selçuk Hatun'u Budist şehzade Argun Han'a gelin götürmesini fırsat bilerek kardeşi ile birlikte isyan başlattı. Kardeşini de yardım için Baybars'a gönderen Hatiroğlu, Karamanlıların ve Uç Türkmenlerinin de desteğini alarak isyanını iyice genişletti. Daha sonra geri dönen Pervâne ile Moğol-Selçuklu ordusu tarafından yakalanarak yargılanan ve Abaka Han'ın emriyle öldürülen Şerefeddin'in vücudunun parçaları da teşhir amacıyla ülkenin değişik yerlerine gönderildi. (Küçük, 2003: 305) Mevlânâ ailesine oldukça yakın olan Şerefeddin bu aileye hürmetkâr davranırdı.

Kaside:

هماره جود و نکویبست آشکار و نهان
 جهان ز لطف تو شاکر بصد هزار زبان
 بشد ز خنجر و رایت ازین میان بکران
 چو در حمایت چون تو بزرگ یافت امان
 قفا نمود بتو عمر را گذاشت بمان
 ربای گوی مرادت بحکم بی چوگان
 یسار دست ترا دسترس چو بحر و چو کان
 چو هست همچو که خورشید بر نفوس عیان
 ندیده دیده چو قرنت بهیچ دور و قران
 که هست بنده هواخواه تو بصدق ز جان
 ببصره بردن خرماست و زیره در کرمان
 ثنا و حمد تو بر هر که باشد او انسان
 خیال توسطت مصور درین جنان چو جنان
 همه چو انجم و تو همچو ماه نور افشان
 نظیر نیست ترا جز که چشمه حیوان
 چو آفتاب ترا رتبتست در کیوان
 که چون تویی نبود در جهان مگر احیان
 که افتخار کنند از تو خسروان جهان
 چو رستمی تو بمردی یگانه در میدان
 بخلق و خلق بسوگند این ز من بستان
 شود ز عدل تو حیران روان نوشروان
 امام لشگر خسرو چو در رماح سنان
 ره گریز گزینند رستمان لرزان
 فغان و نعره بر آید ز طفل و پیر و جوان
 بقلعه ئی که کنی عزم گردد آن ویران
 رسید این بعراق و پراسست در همدان
 ز لطف تو بولی روز بزم هست احسان
 برای کیست مرتب بنظم و شعر روان
 لقب بداند از وی فلان ابن فلان
 در آن صحیفه لقبهای هر دو صدر بخوان
 عقیب آن لقب میر رفته در رضوان
 ببار رحمت رافت ز لطف ای دیان
 رسد بدرد دل خستگان غم درمان
 بکام دولت تو باد این فلک دوران
 ایا جوان که ترا هست سیرت پیران

شعار و مذهب و آیینت ای امیر زمان
 رعیتت ز تو راضی هم از وضع و شریف
 فساد جمله فنا گشت چونکه مایه او
 امان و امن پذیرفت این جهان مخوف
 لگد ز اسب تو چون روی پخش فتاد
 درین جهان که ازین پس صلاح روی نمود
 یمین کف ترا صد یمین مطیع چو روم
 نهاد نیک ترا من عجب شرح دهم
 ایا امیر نیکو رو که در بسیط زمین
 بذات پاک خدا و بجان پاک نبی
 نگفتم این جهت عرض شعر و فضل از آنک
 خدای فرد گزیدت بود فریضه همی
 طمع ز لطف تو دارم که این یقین دانی
 یگانه ئی تو بجد و هنر میان صدور
 رفیق نیست ترا جز که لطف و رحمت حق
 اگرچه انجم سعد از تو رتبتی دارند
 لقای خوب تو آنکس که دید داد انصاف
 دوام دولت سعد ترا کرانه مباد
 یمی بجد و لطافت همیشه گوهر بار
 ندید کس چو تو در دور یک بزرگ دگر
 خجل شود ز سخای تو جان حاتم طی
 امیر و رستم دوران زعیم جیش توئی
 چو تیغ را ز میان برکشی بگاه و غا
 سوار نیزه گرفته چو کر و فر کنی
 بلشگری که کنی قصد زو شکسته شود
 بروم و شام بمردی چو حمزه مشهوری
 خشونتت بعدو روز رزم تیغ زند
 اگر بخواهد کس تا بداند این ابیات
 ز نظم اول هر بیت حرف آن شمرد
 حروف آن چو شود جمع در صحیفه دل
 یکی از آن لقب میر خوب و فرزانه
 از آسمان عطا دایما برین دو عزیز
 که تا ز سایه طوبی این امیر سخی
 هماره تا که زمین چون بساط گستر دست
 ز عمر و بخت ممتع بمان و برخوردار

(Divân-ı Sultan Veled, 1338: 480-81)

Şerefeddin İbn-i Hatreddin için yazılmış muvaşşah kasidenin tercümesi:

Ey zamanın emiri, âdet, yol ve geleneğin daima açık ve gizli cömertlik ve iyiliktir
Fakir ve zengin olan raiyetin senden razıdır, cihân senin lütfunla yüzbinlerce dil ile zikreder
Bütün fesat yok oldu, çünkü onun temeli tedbir ve hançerinle ortadan kalktı
Bu korkunç cihâna emniyet ve asayiş geldi, senin gibi bir büyüğün himayesiyle aman buldu
Atının tekmesini yiyince kendi pislighinin üzerine düştü, sana sırtını döndü ve hayatı sona erdi
Cihânda bundan sonra doğruluk göründü, muradının topunu hükmünle çevgensiz ele geçir
Sağda Rum gibi yüzlerce okyanus sana itaat etmiştir, solunda denizler ve madenler yardımcındır
Senin güzel yaratılışını ben nasıl anlatayım? O açıkça güneş gibi insanlar üzerindedir
Ey güzel yüzlü emir, yeryüzü sahnesinde, göz senin zamanın gibi bir devri hiç görmemiştir
Allah'ın pak zatı ve Nebi'nin pak canı için, ki bu kulun candan doğrulukla senin taraftarındır
Bunu şiir ve fazilet olsun diye söylemedim, bu iş Basra'ya hurma, Kirman'a kimyon götürmek gibidir
Tek olan Allah seni seçti ve herkese farzdır ki, insan olan herkes sana övgü ve hamdda bulunsun
Şunu bil ki şüphesiz senin lütfuna muhtacım, bu cennet gibi gönülde senin hayalinin sureti vardır
Büyüklerin arasında hüner ve cömertikte yegânesin, onların hepsi yıldız ve sen parlak ay gibisin
Hakkın rahmeti ve lütfundan başka senin dostun yoktur, âb-ı hayattan başkası sana benzemez
Her ne kadar uğurlu yıldızların rütbesi senden ise de ancak senin makamın feleklerde güneş gibidir
Senin yüzünü gören kimse insafa geldi, ki senin gibisi bu zamanda cihânda bulunmaz
Senin uğurlu devletine son olmasın, ki cihân padişahları seninle övünsün
Lütuf ve cömertliğinle daima cevher dolu bir okyanussun, sen mertlikte meydanda kalan tek Rüstem'sin
Bu devirde kimse senin gibi bir büyük görmedi, yaratana ve yaratılışa yemin olsun ki doğrudur söylediğim
Hatem-i Tayî'nin canı senin cömertliğinden utanır, Nuşinrevan'ın ruhu senin adaletine hayran kalır
Devranın emir ve Rüstem'i sensin, ordunun reisi sensin, mızrakların ucundaki temren gibi Hüsrev'in ordusunun başısın

Savaş zamanında mızrağı çektiğinde, titreyen Rüstemler çaresiz kaçarlar
Süvari olup eline mızrak alıp hamle ettiğinde, çocuk, yaşlı ve genç feryat ve figan eder
Kastettiğin her ordu senin karşında mağlup olur, yöneldiğin her kale senin elinle viran olur

Rum ve Şam'da mertlikte Hamza gibi meşhursun, senin ünün Irak'a ulaştı, Hemedan seni konuşur

Onun düşmana karşı savaştaki sertliğini gör, daima ihsanda bulunan dostlara bak
Eğer kimse bu mürettep nazmedilen beyitlerin kim için olduğunu anlamak isterse
Bu şiirin beyitlerinin ilk harfini saysın, falan ibn-i falanın kim olduğunu görsün
Onun harfleri gönül sayfasında toplanınca, o sayfada her iki büyüğün lakaplarını oku
O lakaplardan birisi bilgili ve iyi emirdir, ondan sonrasının lakabı Rıdvân'a giden emirdir

Ey Allah'ım, daima bu iki aziz üzerine gökyüzünden lütfunla beraber bağış, rahmet ve yardım yağdır

Tâ ki bu cömert emirin Tuba'sının gölgesinden, Gamla gönül yorgunu olanlara derman ulaşsın

Yeryüzü sofraya gibi yayıldığı müddetçe, bu felek senin devletinin saadeti için dönsün

Ömrün ve bahtın daima açık olsun, ey kendisinde yaşlıların tabiatı olan genç (Aydın ve Musiç, 2015: 306-9)

Tâceddin Hüseyin için nazmedilmiş bu kaside toplam 15 beyittir. Sultan Veled kasidenin 13. beytinde; "Bu beyitlerin her birinin ilk harfini alırsan, o sahipler sahibinin adı belli olur" der.

Sultan IV. Kılıçarslan, Anadolu Selçuklu tahtına geçince (646/1249) uç vilayeti emirliği Vezir Sâhib Ata Fahreddin Ali'nin iki oğlu Tâceddin Hüseyin ve Nusretüddin Hasan'a bırakılmış, ayrıca Kütahya, Sandıklı, Beyşehir ve Akşehir kendilerine verilmişti. Sahib Ata tutuklandığı sırada oğlu Taceddin Hüseyin de beylerbeyi Hatiroğlu Şerefeddin Mesud tarafından göz altına alınmıştı, Sahib Ata hapisten kurtulup tekrar vezir olunca (674/1275) oğulları Ladik (Denizli), Honas ve Karahisarıdevle (Afyon) subaşılığına tayin edilmişti. Karamanoğlu Mehmed Bey ile Selçuklu şehzadesi Alaeddin Siyavuş'un (Cimri) Konya'ya hakim olmaları üzerine Sahib Ataoğulları, Germiyan Türkmenleri'ne 50.000 dirhem dağıtıp asker topladılar. Sahib Ataoğulları'nın askerleriyle Mehmed Bey ve Alaeddin Siyavuş'un ordusu arasında Akşehir yakınlarındaki Altuntaş köyünde meydana gelen savaşta Tâceddin Hüseyin ve Nusretüddin Hasan hayatlarını kaybettiler (Zilhicce 6751/Mayıs 1277) (Merçil, 2008: 518)

Kaside:

ترا ای میر نیکو رو همی خواهم من از یزدان
اسیرت گشته هر سرکش بیای اسبت افتاده
جمال یوسفی داری و چون حاتم جوانمردی
امیر جمله مردان بمردی در صف هیجا
لجام اسپ تو گیرم بخوادم از تو داد خود
دعا گویم ترا دایم بهر شامی و هر صبحی
یقین و بی گمان است این که گوهرتاش بدرالدین
نجیب آنرا ازو بستند برای جنگ سینوری
حمایت کن خداوندا فقیهان را درین معنی
سر انجامت نکو باشد بود آخر به از اول
یکی زوتر بکن بخشش برای حق آن ده را
نبی حق همی گوید که تاخیر آفاتست
درین ایبات اگر خواهی سر هر بیت یک حرفی
امیر و سرور دوران زعیم الجیش تاج الدین
که بادش تا فلک باشد برای این زمین گردان

(Divân-1 Sultan Veled, 1338: 489-90)

Tâceddin Hüseyin için yazılmış muvaşşah kasidenin tercümesi:

Ey güzel yüzlü emir, Allah'tan senin için şunu isterim: Ebedi mutlulukla daima bahtlı ve muzaffer ol

260

Her asi senin esirin olup atının ayağına düşsün, sana itaat edip köle olanlar senin bahtından mutlu olsun

Yusuf'un güzelliğine sahipsin, Hatem gibi cömertsin, Ali Haydar gibi cesursun, Nuşinrevan adaletine sahipsin

Muharebe safında erlikte bütün erlerin emirisin, adaletinin gölgesi daima halkın üzerinde olsun

Atının dizginini tutarak senden hakkımı isterim, çünkü zamanede senin gibi adil ve ihsan sahibi kimseyi görmedim

Kara Arslan dedikleri köyü bana bağışlarsan, her akşam ve sabah sana daima dua ederim
Şüphesiz ki Bedreddin Gevhertaş, onu bu duacılarına vakfetmişti

Necip onu haçlı savaşı için geri aldı, iki günün ardından da Hak'tan cezasını gördü

Ey efendimiz, bu hususta fakihleri himaye et, onun zulmünden yıkılmış olan bir hayrı mamur et

Akıbetin iyi, ahirin evvelinden hayırlı olur, çünkü sen gençliğinde ihtiyarlar gibi davranırsın

O köyü Allah için çabucak bağışla, ey hayırsever kimse, bu hayır ve ihsanda gecikme

Hakk'ın peygamberi geciktirmede âfet vardır, der, sen de çabucak bu hayırlı işi gör tâ ki Allah'tan sevap kazanasın

Bu beyitlerin her birinin ilk harfini alırsan, o sahipler sahibinin adı belli olur

Devranın emiri ve serveri, askerın başkumandanı, azametli sülaleden şanı pek büyük Taceddin Hüseyin

Felek bu yeryüzü için döndüğü müddetçe, insan için mümkün olan uzun ve hoş bir ömürle yaşa (Aydın ve Musiç, 2015: 477-78)

Ekmeleddin Müeyyed el-Nahcivanî adına yazılmış muvaşşah kaside toplam 41 beyittir. Sultan Veled 23. beyitte: “Bu mananın kimin için söylendiğini bilmek istersen, her beytin baş harfini al maksadın kim olduğunu anlarsın” der ve okuyucuyu uyarır.

Nisbesinden aslen Nahcivanlı olduğu anlaşılmalıdır, ne zaman doğduğu, nerede ve kimlerin yanında öğrenim gördüğü bilinmemektedir. Hayatıyla ilgili bazı bilgiler, Selçuklular hakkındaki birkaç menkıbevî esere ve münşeât mecmuasına dayanmaktadır. Bu eserlerde adı genellikle Ekmeleddin Tabîb şeklinde geçer. Konya Selçuklu sarayında hekimbaşılık, I. Alâeddin Keykubad Dârüşşifâsı'nda da reisü'l-etibbâlık ve müderrislik yapmıştır. Ahmed Eflâkî'nin Menâkıbü'l-ârifin'inde, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin müridlerinden olan Ekmeleddin Tabîb'in onunla ilgili yedi menkıbesi nakledilmektedir. Ekmeleddin Tabîb'in Mevlânâ'da gördüğü kerametleri anlatan ve ona karşı beslediği büyük sevgi ve bağlılığı ifade eden bu menkıbelerden ayrıca kendisi hakkında da bazı bilgiler elde edilmektedir. Mevlânâ, Ekmeleddin Tabîb'e yazdığı bu mektuplarda ona daima “sadr-ı kebîr, melikü'l-hükemâ, mefharü'l-etibbâ, asfâ cevâhiri'l-hayât” gibi övgü dolu sıfatlarla hitap etmiş, çeşitli iltifatlarda bulunmuş ve bu arada her cümlesinde kullandığı saygılı ifadeyle de onun önemli mevki sahibi bir devlet adamı olduğunu vurgulamıştır. Mevlânâ'nın da kullandığı “melikü'l-hükemâ”nın, gerek Selçuklular gerekse Osmanlılar devrinde önemli tabiplere verilen bir unvan olduğu bilinmektedir. Halk arasında Ekmeleddin Tabîb'in, bu unvanın tercümesi olan “Bey Hekim” lakabıyla da anıldığı anlaşılmalıdır. Bilindiği kadarıyla Ekmeleddin Tabîb'in günümüze ulaşan tek eseri, İbn Sînâ'nın el-İşârât ve't-tenbihât'ına, “et-Tabîyyât” kısmının başından kitabın sonuna kadar yazmış olduğu şerhtir. (İzgi, 1994: 548-49)

Kaside:

نزیاید چون تو این گردون مگر احیان بهر عصری
 که شاکر جمله زان ذاتند اگر زیدست اگر بکری
 که ناید شرح آن لطفت نه در عدی نه در حصری
 پذیرفت اختر نحسم ز سعد اخترت بهری
 وگر قالب پردازم ز حق خواهم ترا نصری
 زهی انسان روحانی که رویت هست چون بدری
 رسائی صیت نیکت را بهر اقلیم و هر ثغری
 یکی ماننده ماهی هماره زنده از بحری
 بجنس خویش می پرد درو هر طیر باطیری
 شب بنهفته در سالی تویی کمیاب چون قدری
 ز موسی هر نفس صدقی ز قارون هر دمی غدی
 اگر در نطق گنجیدی از آنچه می کنم غوری
 درین الفاظ اگر بودی همای روح را و کری
 که در حرفم شود جاری از آن دریا یکی نهی
 بدارد پاس و فرمانش بجان و دل نه از جبری
 بود آن سکر و آن لذت در آن جستن ورا اجری
 که جز زاری و جز ناله ندارد پیش من قدری
 بجز این جمله پش او نمود افسانه و مگری
 بهر رنجی که پیش آمد بکرد او اندران صبری
 بداد او را یکی لطفی که نندیشد دگر قهری
 نمانده هر دو عالم را بپیش چشم او وقری
 نباشد منکر ذاتش بهر دو کون جز گبری
 ز هر بیئی یکی حرفی بود مقصد از آن حبری
 بنظم و شعر آورده که نتوان گفت در نثری
 نگنجد اندرین شعرم از آن علت یکی شعری
 که بادا نام او باقی درین عالم بهر دوری
 که تا فخر جهان باشد ز غصن تو چنین پوری
 نگرده تر چو از یزدان نیامد اینچنین امری
 نیارد آتش شهوت رسانیدن بدو جووری
 ز ذات پاک او آرد علوم دو جهان فخری
 که باشد آن عیب زشتتتش را کلاه زرکشی ستی
 برآن حسن چو ماه تو بود آن حله چون ابری
 بزبائی و تابائی نباشد در سرش خیری
 نماند بر سما نجمی نیاید در زمین شهری
 سر خم چون فرو بستی شود دریای پر خمری
 هم او چنگی همو دفی و زو حاصل شود زمری
 وهم منزل بدان خود را چو گفتم این ترا جهری
 چه باشد پیش تو بازی چه گیرد پیش تو صقری
 زهی سلطان دانایان که در سیری تو بی چتری
 ولد را زین چنین باغی زهی لطف ار دهی تری
 درین عالم که می بخشد بیک تریاق و یک زهری

الا ای صدر هر صدی که در صدی تو چون بدری
 کجا دانم شماریدن من آن احسان عامت را
 مرا هم کرده مخصوصم انواع نوازشها
 لزیق خدمتت گشتم گرفتم دامن فضالت
 اگر مانم درین عالم بود ورم ثنای تو
 لطیف آمد نهاد تو که گویی روح بی جسمست
 درین دنیا شدی پیدا که در عالم کنی جلوه
 یکی چون مار در بری غذا و قوت او خاکی
 نگر با چشم جان و دل درین صحرای آب و گل
 مبارک روز چون عیدی ز حق هر دم بتاییدی
 ولی اینجا شود والا عدو سر زیر و بس رسوا
 ید بیضا بدیدندی ز تقریرم همه عالم
 دهان بازم بدی هر دم زبانت دایما گویان
 امانم گر دهد ایزد کنم کوشش درین معنی
 لدنی علم را یزدان دهد آن را که روز و شب
 نهان بسته درون جان طریق منزل جانان
 خدای قادر مطلق چنین فرمود ز استغنا
 چو آمد این ندا این سو هر آنکش بخت و طالع بود
 وسیلت ساخت زاری را نیاز و شوق را افزود
 اله از وی پذیرفت آن چو دیدش صابر و شاکر
 نه خوفش ماند از دوزخ نه رنج و محنت برزخ
 یقین دانم که او باشد خلاصه لب هر موجود
 اگر خواهی که در یابی که گفت کیست این معنی
 لقب مذکور و نام او دهم شرحش که دانی تو
 اگر گوید کسی شعری برای خود نمائی را
 خداوند خداوندان ولی نعمت و احسان
 بنام وصیت او در دهر مقرون باد فرزندش
 ورا داده خدا ذاتی که در دریای شهوانی
 ز نسل آن خلیست او که آتش شد برو نسرین
 کند هر ذات در عالم هماره فخر از دانش
 ازیرا فخر کل باشد ز دستار و کله دایم
 چو تو آن زلف بنمائی چه باشد زرکش آنجا
 کسی که هست فهمش این که ماه از ابر کم آمد
 رموزست این که می گویم اگر در شرح پردازم
 چو خم آمد تن عاشق درو این روح چون شیر
 زهی خمری که او باشد حریف و مطرب و ساقی
 مثال سنگ لعلی تو که هم راهی هم راهرو
 تو سیمرغی و عنقائی مقامت قاف قرب حق
 فلاطونی درین دوران بطب و حکمت و دانش
 تو نخلستان بغدادی که داد فضل را دادی
 بمانا عمر تو باقی بکام و بخت و پیروزی

Ekmeleddin Müeyyed el-Nahcivanî için yazılmış muvaşşah kasidenin tercümesi:

Ey bütün başların başı, yücelerde dolunay gibisin, bu felek senin gibisini belki yüzyılda bir doğurur

O umumi ihsanlarını nasıl sayarım? İster Zeyd ister Bekir olsun, herkes o zâta şükreder

Bana da çeşitli hususi lütuflarla ihsanda bulundu, o lütufların şerhinin sayı ve sınırı bulunmaz

Hizmetine yapıştım ve fazilet eteğinden tuttum, uğursuz yıldızım senin bahtlı yıldızından pay aldı

Bu âlemde kalırsam virdim seni övmek olacak, bedenimi terk edersem Allah'tan sana nusret isterim

Varlığın o kadar ince ki sanırsın ki cisimsiz ruhtur, ne güzel ruhani bir insansın ki yüzün dolunaya benzer

Âlemde cilve etmek için bu dünyada ortaya çıktın, iyi şöhretini bütün iklimlere ve ağızlara ulaştırırsın

Birisi yılan gibi karadadır, onun yiyecek ve kuvveti topraktır, diğeri balık gibidir, o daima denizle diridir

Can ve gönül gözüyle bu su ve toprak sahrasına bak, orada her kuş kendi cinsiyle uçar

Bayram gibi mübarek günsün, her ân Hak'tan müeyyedsin, senede gizlenmiş gecesin ve Kadir gibi nadirsin

Dost burada yüce olur, düşman ise utanır ve rüsva olur, her nefes Musa'dan sadakat, Karun'dan ise her ân zulüm yetişir

Daldığım denizi tarif etmek söze sığsaydı, bütün âlem benim beyanımda yed-i beyzayı görürdü

Eğer bu lafızlarla ruh Hüma'sına uçuş imkânı olsaydı, ağzımı açardım, dilim daima söylerdi

Allah bana fırsat verirse bu manada gayret edeyim, tâ ki sözlerimle o deryadan bir nehir akıtayım

Allah ledünni ilmini, emir ve fermanını zorla değil, gece ve gündüz, can u gönülden tutana verir

Cananın menzilinin yolu canda gizlidir, o sarhoşluk ve lezzet o yolu arayana ücrettir

Kadir ve mutlak olan Allah istiğnasından şöyle dedi: Huzurumda ağlayıp inlemekten başka bir şeyin kıymeti yoktur

Bu nida bu tarafa gelince bahtlı ve talihli kimseler, bu sözden başka her şeyin efsane ve aldatmaca olduğunu anladı

O ağlayıp ve inlemeyi vesile kılarak niyaz ve şevki artırdı, ortaya çıkan her zahmet ve zorluğa karşı sabretti

Onu sabır ve şükür içinde görünce Allah ondan kabul etti, ona öyle bir lütuf bağışladı ki artık kahırdan korkmasın

Ne cehennem korkusu ne de berzahın mihneti kalır, onun gözünde her iki âlemin de bir kıymeti yoktur

Şüphesiz bilirim ki bütün mevcudatın hülâsa ve özü odur, her iki âlemde onun zâtını gâvurdan başkası inkâr etmez

Bu mananın kimin için söylendiğini bilmek istersen, her beytin baş harfini al maksadın kim olduğunu anlarsın

Onun mezkûr lakap ve adını şerh edeyim tâ ki sen anlayasın, nesirle söylenemeyeceği için bunları şiirle söyledim

Birisi kendini göstermek için şiir söylese de, ancak benim söylediklerimde böyle kaygı bulunmaz

Büyüklerin büyüğü, velinimet ve ihsan sahibi, onun adı bu âlemde her zamanda ebedi kalsın

Onun nâm ve şanıyla zamanede oğlu da meşhur olsun, böyle bir oğul senin dalından cihânın övüncü olsun

Allah ona öyle bir zât verdi ki şehvet deryasında ıslanmaz, zira Allah'ın emri böyledir

O Halil'in neslindedir, ateş ona yaban gülü olur, şehvet ateşi ona hiçbir cefâ veremez

Âlemdeki herkes ilmiyle övünür, onun pak zâtından iki cihânın ilmi övünür

Herkesin övüncü daima sarık ve külahladır, onların ayıplarını ancak o altınla süslenmiş külâh örter

Sen o zülfünü gösterince altın süs de ne olur? O ay gibi güzelliğinin üzerinde o, ipek buluta benzer

Ayın güzellik ve parlaklığına buluttan zarar geldiğini zanneden kimsenin başında hayır yoktur

Bu söylediklerim rumuzdur eğer bunları şerhe başlarsam, ne gökte yıldız ne de yerde şehir kalır

Aşığın teni küp gibi oldu, onda bu ruh şıraya benzer, küpün ağzını kapatırsan şarapla dolu bir deniz olur

Ne güzel şaraptır ki, o hem nedim hem mutrip hem de sâkîdir, o hem çeng hem de deftir, bütün nağmeler ondan hâsıl olur

Sen yakuta benzersin, hem yol hem de yolcusun, aynı zamanda kendini menzil olarak bil, zira bunu sana açıkça söyledim

Sen Simurg ve Anka'sın, makamın Hakk'ın yakınlık Kaf'ıdır, senin yanında şahin de nedir? Yanında atmaca kuşu ne tutabilir?

Bu devranda tıp, hikmet ve bilgide sen Eflatun'sun, âlimlerin sultanısın, başında gölgelik olmadan seyredersin

Sen âleme fazilet bağışlayan Bağdat hurmalığısın, Veled'e böyle bir bağdan bir hurma verirsen bu ne güzel lütuf olur

Birisine tiryak, başkasına zehir veren bu âlemde, ömrün mutluluk, baht ve zaferle ebedi olsun (Aydın ve Musiç, 2015: 486-90)

KAYNAKÇA

- AYDIN, Ş. ve MUSİÇ, E. (2015), Sultan Veled Divâni Tercümesi, Mevlana Üniversitesi, Mevlana Sosyal Araştırmalar Merkezi Yayınları, Konya.
- ÇAYIRDAĞ, Mehmet (1997), “Kayseri’de Pervane Bey Medresesi”, Vakıflar Dergisi, Sayı: 26, s. 225-236.
- DEĞİRMENÇAY, Veyis (2014), “Sultan Veled’in Anadolu Selçuklu Devlet Adamları ve Diğer İleri Gelenleri Methi” Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 52, s. 15-48.
- DİLÇİN, Cem (1997), Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Türk Dil Kurumu, 4. Bs., Ankara.
- Divân-ı Sultan Veled (1338), Ba-mukaddime-i Said-i Nefisî, Neşreden: Kitab-fürüşî-i Rudekî, Tahran.
- ERKAYA, Mahmud Esad (2018), “Kübreviyye Tarikatı Şeyhi Seyfeddin el-Bâharzî’nin (ö. 659/1261) Esrârü’l-erbaîn li-ahyâri’s-sâirîn Adlı Kırk Hadisi ve Hadislerde Muvaşşah (Akrostiş) Uygulaması”, Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 2, s. 825-871.
- İZGİ, Cevat (1994), “Ekmeleddin en-Nahcuvânî”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt 10, s. 548-49.
- KARABEY, Turgut (2007), “Divân Şiirinde Sapmalar”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 32, s. 15-38, Erzurum.
- KAYA, Hasan (2013), “Divân Şiirinde Harf ve Kelime Oyunlarına Dair Bir Tasnif Denemesi”, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Cilt 48, Sayı: 48, s. 71-114.
- KESKİN, Mustafa (1996), “Kayseri’de İki Mevlevî Tekkesi”, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 7, s. 219-223.
- KOCAKAPLAN, İsa (1992), Açıklamalı Edebî Sanatlar, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- KÜÇÜK, Osman Nuri (2003), “Mevlânâ’nın Yöneticilerle İlişkileri ve Moğol Casusluğu İddiaları I”, Tasavvuf, İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, Sayı: 11, Ankara, s. 259-321.
- MERÇİL, Erdoğan (2008), “Sâhib Ataoğulları”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt 35, s. 518.
- ÖZTOPRAK, Nihat (2006), “Bursalı Feyzî Efendi’nin Elifnameleri”, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Cilt 35, Sayı: 35, s. 135-167.
- SARAÇ, A. Yekta (2007), Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat, 3F yayınevi, 6. Bs., İstanbul.
- TAŞKESENLİOĞLU, Lokman (2017), “Divân Edebiyatında Elifnameler ve Bilinmeyen İki Elifname Örneği: Memi Can Saruhânî ve Ömer Karîbî Elifnameleri”, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED], 58, Erzurum, s. 159-202.
- TAVUKÇU, Orhan Kemal (2008), “Muvaşşah (Akrostiş)”, Kültür Tarihimize Gizli Diller ve Şifreler, Picus Yay., İstanbul, s. 220-235.
- YEKBAŞ, Hakan (2012), “Divân Şairinin Sessiz ve Gizli Anlatımı: Muvaşşah”, Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 7/3, s. 2649-2700.

